

УДК 141.7:316.626:159.923.2

ШИРОБОКОВА О.О.,
викладач кафедри соціології,
Запорізький національний університет
(Україна, Запоріжжя) olg.shirobokova@gmail.com

ВЗАЄМОДІЯ НЕОФОБІЇ ТА НЕОФІЛІЇ У ПОНЯТТІ «ТВОРЧИЙ ВЧИНОК»

В статті дається визначення поняттям «неофобія» та «неофілія», показується їх взаємодія з «творчим вчинком» - соціально-філософським поняттям, що відображає результат взаємного переходу особистості і макрокосму, своєрідне «усунення інформаційних фільтрів» у свідомості людини. Крім того, аналізується соціальне новаторство як творча діяльність та приводиться класифікація соціальних новацій за мірою вчинку.

Ключові слова: новаторство, соціальна новація, творча діяльність, творчий вчинок, неофобія, неофілія.

Вступ

Новаторство як діяльність є здійсненням особистісних мотивів та задоволенням соціальних потреб суспільства, та є сутнісним проявом творчості. У будь-якій сфері життєдіяльності суспільства, де розгортається творча діяльність, суб'єкт не є ізольованим від інших суб'єктів і сфер буття, які безпосередньо не визначаються даною діяльністю. Новація як взаємозв'язок особистісного та суспільного відбувається як «творчий вчинок», у ній особистість набуває характеристики «людини-творця». Вчинок як феномен є у найбільш загальному визначенні способом особистісного існування в світі. Все, що існує в людині і в олюдненому світі, є вчинковим процесом і його результатом.

Мета статті - проаналізувати характеристику понять «неофобія» та «неофілія» та показати їх взаємодію у понятті «творчий вчинок».

Обговорення проблеми

Особливе значення у осмисленні феномену вчинку має теорія вчинку М. Бахтіна. Він визначає застосування до вчинку у якості метода пізнання світу феноменологію, а вчинок досліджує як «участне» описання, яке виходить не із загальних понять, положень і законів про світ, а з того світу, в якому суб'єкт себе відповідально усвідомлює і в якому здійснюється цей вчинок. Протиставляючи вчинок замкнутої в собі теоретичності, М.Бахтін підкреслює, що «відповідальний вчинок один долає будь-яку гіпотетичність» [1], і вказує, що «...неможливо розімкнути теоретично пізнаний світ зсередини самого пізнання до дійсного єдиного світу. Але з акта-вчинку... є вихід у його смисловий зміст...» [1].

«Вчинок» як «подія буття», за М.Бахтіним, – це результат відповідально сприйнятого, осмисленого і пережитого, а не нав'язаної ззовні «повинності», і можливість усвідомленого і вільно-відповідального вчинку стає вирішальною умовою єдності та суб'єктності особистості. Онтологія індивідуального буття визначається як «суцільне вчинення», причому «буття-подія» світу є цілісним (єдиним) і унікальним актом і, у свою чергу, складається з безлічі конкретно-індивідуальних «подій буття» або «вчинків» особистостей, індивідуальностей [1]. Ми солідаризуємося з М.Бахтіним у позиції, що вчинки є вузловими осередками буття, в яких виявляється активна творча взаємодія людини і світу, зародження новацій (творчих вчинків). Вважаємо, що вчинок слід розглядати як всезагальний філософський принцип, який допомагає тлумачити природу людини і світу в їхніх пізнавальному та практичному відношеннях. А творчий вчинок стверджується нами як результат взаємного переходу особистості і макрокосмосу, і цей перехід виявляє себе як творчий акт. Якщо М. Бахтін визначив єдність особистого та суспільного як творчий акт, то Б. Кедров ретельно розглянув механізм пізнавально-психологічних бар'єрів, які є вузлом творчості у подоланні боротьби особистого та суспільного у суб'єктивному відображенні об'єктивного світу [2,с.160].

В основі теорії Б.Кедрова лежить аналіз руху творчої думки, на шляху якої у свідомості стоять пізнавально-психологічні бар'єри (ППБ). Ці бар'єри мають дві основні функції. Філософ вважав, що мета першої функції - гальмувати рух творчої думки, а мета другої - стимулювати процес розвитку. Творча думка людини, рухаючись до істини, знаходиться в деякому обмежуючому її руслі, за межі якого вийти не просто. Вихід за такі межі – і є творчий вчинок. Ідею Б.Кедрова підтримав нейрофізіолог академік П.Сімонов, стверджуючи, що діалектика розвитку психіки така, що колективний досвід людства, сконцентрований у свідомості, має бути захищений від випадкового, сумнівного, що не підтверджується практикою. І тому мозок береже фонд знання від вигадливого змішання слідів отриманих раніше вражень, подібно до того, як природа оберігає генетичний фонд спадковості від мінливості зовнішніх впливів [4,с.84]. За специфікою подолання пізнавально-психологічних бар'єрів можливо визначити особливі типи людей, за своєю ціннісною орієнтацією, що стає основною соціокультурної поведінки та діяльності. У цьому контексті, на нашу думку, ідеї П.Сімонова та Б.Кедрова перекликаються з феноменами «неофілів» – особистостей, що відкриті новому та «неофобів» - особистостей, що заперечують цінність нововведень. Р.А. Уілсон - американський романіст, філософ, футуролог, анархіст і дослідник теорії змови в своїх творах писав, що «людська раса ділиться на два різних генотипи: неофоби, які відмахуються від нових ідей і визнають тільки те, що вони знали все своє життя, і неофіли, які люблять все нове, зміни, винаходи, новаторство» [8,с.433-434].

За Р.Уілсоном, протягом перших чотирьох мільйонів років людської історії всі люди були неофобами, і тому цивілізація не розвивалася. Всі тварини – неофоби. Їх може змінити тільки мутація. Інстинкт - це прояв природної поведінки неофобів. Близько ста тисяч років тому почалася неофільна мутація, а тридцять тисяч років тому вона почала набирати швидкість. Але в масштабах планети неофіли – це крапля в морі [8,с.435]. На нашу думку, теорія Р.Уілсона занадто біологізує людство взагалі, а також – ставлення людства до новацій. Подолання пізнавально-психологічних бар'єрів це не є проблемою виправлення «генів», а є проблемою соціокультурної, діяльнісної орієнтації, яка може бути та повинна вирішуватись, що найменше в інститутах освіти та науки в суспільстві. Тому ми вважаємо, що неправильно називати неофобію та неофілію «генотипами», стверджуючи, що люди розподіляються таким чином вже при народженні і не можуть нічого змінити у своєму ставленні до новацій до кінця життя. Інакше є потенція визначити людей з невіршеними, або суспільно несхваленим вирішенням пізнавально-психологічних бар'єрів, як генетичних «потвор», а це є вже втрата гуманності та людяності. Неофіли та неофоби - це, скоріше, «фенотипи» – сукупність характеристик, властивих індивіду на певній стадії розвитку. Тобто, людина, залежно від своєї стадії розвитку, та маючи свободу волі, може змінювати свій фенотип з неофобії на неофілію, та навпаки. Тоді, це підтверджує, що у свідомості або, більш того, в мозку наявні деякі механізми, фільтруючі інформацію в бажаному для свідомості напрямку і ті, що підштовхують людину до пізнання нового. Такі фільтри ставлять нездоланні бар'єри на шляху будь-якої інформації, що не відповідає деяким усталеним уявленням, що заважають втіленню творчості як суттєвої сили суб'єкта. Але задля того, щоб новація отримала підтримку в суспільстві і стала інновацією треба, щоб творча діяльність «перервала роботу» такого «фільтру», це і є творчий вчинок.

Наприклад, сучасна Інтернет-журналістика: копірайтинг, рерайтинг, брендова журналістика, свій «канал» на Youtube, тощо як спосіб заробляти гроші вдома часто не розуміється і не схвалюється більш дорослим поколінням тому, що такий спосіб заробляти гроші відходить від стандарту: п'ять днів на тиждень вставати рано вранці, йти на роботу, важко працювати, повертатися втомленим пізно ввечері і отримувати за це зарплату. Тому, Інтернет-журналістика в Україні стала набувати масового розповсюдження тільки декілька років тому. Але іноді феномен неофілії розглядається, як форма потягу, що дуже вигідний для цілих індустрій (наприклад, комп'ютерних та мобільних). Штучна стимуляція темпів науково-технічного прогресу. Своїм наслідком має «футурошок», описаний Е.Тоффлером. Кажучи іншими словами, «призводить у результаті до стану розгубленості, відчуттю швидкоплинності і знецінення поточного» [7,с.126]. А тоффлеровський термін, на нашу думку, перетинається з поняттям «антропогенний стрес». Справа в тому, що людський розум, породжуючи потужні хвилі науково-технологічного прогресу, виступає в ролі вбивці роду

людського і, відповідно, самого себе. Намагаючись полегшити долю свого господаря-людини за допомогою створення все нових і нових електронно-побутових і розважальних пристроїв, інтелект перетворює його у все більш слабку і залежну істоту. Якби сталося техногенна катастрофа, яка позбавить людства електроенергії та телекомунікаційного зв'язку, і Homo Sapiens приречений на загибель. Як всяка шкідливість, яка діє на людину постійно, психіка поступово перетворюється на чинник, який породжує різного роду стреси і залежності [7,с.126]. Але ці есхатологічні теорії є метафізичними, оскільки саме творчій вчинок є проривом у вирішенні нагальних проблем існування та розвитку людства.

Так, Т.Лірі ж у своїй роботі «Історія майбутнього» стверджує положення про те, що «створення незвичайних новацій у багатьох людських спільнотах вважається ризикованим і навіть небажаним заняттям, оскільки вони можуть викликати у «добрих громадян» серйозний психологічний дискомфорт. Всі сучасні технологічні, економічні та політичні конференції неминуче песимістичні в перспективах майбутнього. Звідси народжується страх перед майбутнім (неофобія), який, у свою чергу, часто призводить до організації інквізиторських репресій стосовно новаційної (творчої) динаміки» [3]. Метафізична абсолютизація неофобії та неофілії, заперечує їх діалектичний характер, оскільки неофілія визначає творчий прогресивний рух людства, а неофобія спрямовує соціальну інерцію на збереження міри новацій, щонайменше у збереженні життя людей. Але можлива абсолютизація лише однієї сторони, наприклад у домінуванні неофобії. Цей процес є помітним в сучасній Україні та в сучасному світі взагалі і регулює безліч змін в соціумі. Потрібним є дослідження міри у цьому протиріччі, оскільки неофоби не дають людству загнати себе в неприємні ситуації необдуманими і погано протестованими новаціями, а неофіли намагаються постійно впроваджувати нове, як вирішення суттєвих проблем життєдіяльності.

В епоху впровадження новацій супротив суспільства на всіх етапах опір середовища був пропорційний масштабу новацій. Чим кардинальніше новація втручалась в налагоджене життя, тим сильнішим був супротив середовища щодо цього втручання. Таким чином найбільш активно впроваджувались саме псевдо новації, що продляли агонію старих (проте звичних) технологій. Сьогодні переважає розуміння «трансферу», а не впровадження новацій. І в такому випадку ситуація змінюється в бік інших акцентів: чим більш масштабною є новація, тим більше уваги доводиться приділити не тільки базовим питанням процесу трансферу, а й іншим «дрібницям» на всьому просторі прямого і опосередкованого впливу нової технології на функціонування системи, в яку вона інтегрується. Тим не менш, як і раніше, суттєвим залишається супротив середовища кардинальним, базисним новаціям, проте тут це вже пов'язане з суто психологічними факторами, раціональним консерватизмом людини. Саме тому максимальний

потенціал прибутковості та комерціалізації мають саме покращувальні, а не базисні новації.

Так, розглядаючи суб'єктів новаційної діяльності і їх спонуки до такої активності маємо виходити з тези про те, що варто розглядати тільки ті новації, що мають ненульовий потенціал комерціалізації та ненульовий потенціал трансферу – тобто можуть дійсно в тій чи іншій мірі вдосконалити та підняти рівень життя. Інноваційний тип розвитку суспільства передбачає, що інновації проникають крізь усю тканину суспільства, всі сфери людського буття. У зв'язку з цим має сенс звернутись до суб'єктного аспекту інноваційної діяльності. А питання суб'єктної змістовності новаційних процесів авоматично апелює до проблематики різновидів новацій – адже в залежності від цього може бути визначений і їх суб'єкт. Так, наприклад, сфера новації і відповідний їй вид визначають тих осіб, що рухатимуть її вперед. Технологічні новації знаходяться в сфері роботи інженерів-дослідників і винахідників; екологічні новації – природознавців; управлінські та організаційно-виробничі – менеджерів та адміністраторів; військово-стратегічні – відповідно, військових; економічні – підприємців, бізнесменів та економістів; соціально-політичні та державно-правові – державців, громадських діячів, політиків тощо. Звісно ці сфери не є абсолютизованими та ізольованими, а знаходяться у стані постійного перетину та взаємодії.

З іншого боку, важливим критерієм виділення тієї чи іншої новації є її сутнісний масштаб та інноваційний потенціал. Так, новації поділяють на базисні (такі, що докорінно змінюють процес або зміст людської життєдіяльності), покращувальні (такі, що суттєво змінюють процес та вивільняють значні обсяги ресурсів і праці), мікроновації (такі, що лише малою мірою або в малій локальній частині модифікують процес або продукт), псевдоновації (передчасні або руйнівні новації що направлені на оновлення тих процесів, що оновленню вже не підлягають) [6]. Нарешті, варто звернути увагу на «просторовий» аспект новації. За цією ознакою їх можна розділяти таким чином: глобальні (тобто такі, що впливають на певну сферу діяльності одночасно в кількох країнах з технологічними укладами, що сильно різняться), національні (такі, що мають істотне значення тільки в межах даної держави), регіональні (такі, що не виходять за межі конкретного регіону у зв'язку з його специфічними природними або іншими властивостями), локальні (націлені на певну групу споживачів, відособлену територіально або за іншими ознаками), точкові або персональні (адресовані певній особі чи організації, що не містять інтересу для інших осіб).

Висновки

За мірою вчинку новації можуть мати різний зміст:

- новації, що поліпшують соціальне життя, спрямовані на розвиток і модифікацію базисних інновацій, їх поширення у різних сферах;
- псевдоновації, що пов'язані з хибними шляхами людської винахідливості, спрямовані на часткове поліпшення і продовження агонії

застарілих технологій, суспільних систем та інститутів, тобто збережена форма новації, але втраченим є її зміст;

- анновації, що характеризують ту форму нововведення, зміст якої має реакційний характер, обумовлюють зворотний рух у тій чи іншій сфері, визначають спрощення, вихолощення, архаїзацію.

Ці види інновації не є статичними: у протиріччі змісту та форми можливі переходи одного виду до іншого. Тут важлива міра – діалектична єдність кількості і якості, або ж такий інтервал кількісних змін, в межах якого зберігається якісна визначеність предмета. Але лише власне новація, за своєю суттю, є творчим вчинком. У будь-якому випадку простір творчого вчинку задається відносинами суб'єкта до об'єктивної, суб'єктивної та трансцендентної реальності – це дозволяє здійснити декомпозицію системи у підсистему умов і виявити основні «іпостасі» вчинку. Реальне освоєння світу через творчу діяльність передбачає об'єктивацію продуктів творчості в культурі. Об'єктивація творчої діяльності знаходить свій вираз у продуктах праці науковця, художника, письменника, музиканта, винахідника, конструктора, робітника – людей, що за своїми переконаннями є неофілами. У цьому процесі передбачається не тільки відчуження, але й освоєння дійсності. Втілення задуму в довколишній предметний світ – об'єктивація як зіткнення суб'єкта з реальним світом — невід'ємне від набуття суб'єктом змісту об'єктивного, незалежного від нього світу, привласнення цього змісту. Тобто, кожна створена новація фізично або соціально перетворює світ.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. М. *Архитектоника поступка* / *Социологические исследования.*- 1986, № 2.
2. Кедров Б.М., *О творчестве в науке и технике*, М., «Молодая гвардия», 1987, - С. 159-162.
3. Липи Т. *История будущего* <http://www.litmir.net/br/?b=109552>
4. Симонов П. В. *Мотивированный мозг: Высшая нервная деятельность и естественнонаучные основы общей психологии* / Отв. ред. В. С. Русинов. - М.: Наука, 1987. – 430 с.
5. Сеницын Е.С. *Теория творчества. Структурный анализ мышления. Теория интегрированного обучения.* – Новосибирск: НГАСХА, 2001. – 335 с.
6. Титов В.В. *Трансфер технологий* <http://www.metodolog.ru/00384/3.htm>
7. Тоффлер Э. *Шок будущего: Пер. с англ.* / Э. Тоффлер. - М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557с.
8. Шей Р., Уилсон Р. А. *«Иллюминатус!», трилогия*, Киев, ООО Издательский дом «София», 2006. – 680 с.

REFERENCES

1. Bahtin M. M. *Arhitektonika postupka* [*Arhitektonyk of assignment*] / *Sociological investigations*, 1986, № 2.
2. Kedrov B.M., *O tvorchestve v nauke i tehnikе* [*About creativity in Science and Technology*], М., «Molodaja gvardija», 1987, - P. 159-162.
3. Liri T. *Istorija budushhogo* [*History of future*] <http://www.litmir.net/br/?b=109552>

4. Simonov P. V. *Motivirovannyj mozg: Vysshaja nervnaja dejatel'nost' i estestvennonauchnye osnovy obshhej psihologii* [Motivation for the brain: The higher nervous activity and natural scientific bases of general psychology] / Chief editor V. S. Rusinov. — M.: Nauka, 1987. — 430 p.
5. Sinicyn E.S. *Teorija tvorchestva. Strukturnyj analiz myshlenija. Teorija integrirovannogo obuchenija* [Theory of creativity. Structural analysis of thinking. The theory of integrated education]. — Novosibirsk: NGAHA, 2001. — 335 p.
6. Titov V.V. *Transfer tehnologij* [Technology Transfer] <http://www.metodolog.ru/00384/3.htm>
7. Toffler J. *Future Shock: Trans. from English.* / A. Toffler. - M.: ООО «Izdatel'stvo ACT», 2002. — 557p.
8. Shei R., Uilson R. A. «Illuminatus!», *trilogija* [RA "Illuminatus!" Trilogy] — Kiev, ООО «Sofija», 2006. — 680 p.

ШИРОБОКОВА О.А., преподаватель кафедры социологии, Запорожский национальный университет
(Запорожье, Украина) olg.shirobokova@gmail.com + 0662665136

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НЕОФОБИИ И НЕОФИЛИИ В ПОНЯТИИ «ТВОРЧЕСКИЙ ПОСТУПОК»

В статье дается определение понятиям «неофобия» и «неофилия», показывается их взаимодействие с «творческим поступком» - социально-философским понятием, отражающим результат взаимного перехода личности и макрокосмоса, своеобразное «устранение информационных фильтров» в сознании человека. Кроме того, анализируется социальное новаторство как творческая деятельность и приводится классификация социальных новаций по мере поступка.

Ключевые слова: новаторство, социальная новация, творческая деятельность, творческий поступок, неофобия, неофилия.

SHIROBOKOVA O.A., lecturer of Sociology Department, Zaporizhzhya National University
(Zaporozhye, Ukraine) olg.shirobokova@gmail.com

INTERACTION OF NEOFILIYA AND NEOPHOBIA IN THE "CREATIVE ACT" CONCEPT

In the article the author defines the concept of "neofobiya" and "neofiliya" showing their interaction with the "creative act" - social and philosophical concept that reflects the result of mutual transformation of the individual and the macrocosm, a kind of "information filter elimination" in the mind. In addition, analysis of social innovation as a creative activity and social innovations driven classification by measure performance. According the action measure novations can have different meanings: Novations that improve social life, aimed at the development and modification of basic innovation, their distribution in different areas; Pseudonovations related to human ingenuity wrong way aimed at partial improvement and extension of agony outdated technology, social systems and institutions that shape innovation preserved, but its meaning is lost; Annovations characterizing some form of novation, the content of which is reactionary in nature, causing reverse movement in a given area, determine simplification, emasculation, archaism. These types of novations are not static: the contradiction content and format of the possible transitions of one species to another. It is important to measure - dialectical unity of quality and quantity, or a range of quantitative changes within which kept qualitative determination of the subject. But only actual novation, in essence, is a creative act.

In addition, the article neofily and neofoby presented as phenotypes - a set of characteristics inherent to the individual at a certain stage of development. That is, a person depending on their stage of development, and with free will, can change its phenotype of neofobiyyi on neofiliyyu, and vice versa. But notice: metaphysical absolutisation neofobiyyi neofiliyyi and denies them the dialectical nature as creative neofiliya defines progressive movement of humanity and social inertia neofobiya aims to preserve a measure of novation, at least in the preservation of life. But can absolutisation only one party, such as dominance neofobiyyi. This process is notable in modern Ukraine and in the modern world in general and regulates many changes in society. Needed is a research degree in this conflict, because neofoby not give mankind drive themselves in unpleasant situations hasty and poorly tested innovations and neofily trying constantly introduce new material as a solution to the problems of life. In any case, the creative act is given space relations subject to objective, subjective and transcendent reality - it allows for the decomposition of the system into a subsystem conditions and identify the main "incarnation" of the act. The actual development of the world through creative activity involves the objectification of product creativity in culture. Objectification of creative activity finds its expression in the products of labor scientist, artist, writer, musician, inventor, designer, working - people for their beliefs are neofily. This process not only provides for exclusion, but also understanding of reality. The implementation plan to the nearby world of things - the objectification of the subject as a clash with the real world - a basic entry of subject content objectively, regardless of his world, the appropriation of the content. That is, each created innovation physically or socially transforming the world.

Key words: *novation, social novation, creativity, creative work, neofobiya, neofiliya.*